

Ewa Sobolewska-Poniedziałek, dr
Wydział Ekonomii i Zarządzania
Uniwersytet Zielonogórski

<https://doi.org/10.26366/PTE.ZG.2016.64>

Rola srebrnej gospodarki w procesie łagodzenia skutków kryzysów gospodarczych

Streszczenie

Kryzysy gospodarcze są nieodłącznym elementem wpisanym w funkcjonowanie gospodarki rynkowej. Jednakże każdy kryzys gospodarczy różni się pod jakimś względem od innych, co wynika z tego, że może być bardzo wiele czynników wywołujących to zjawisko. Ponadto przebieg i oddziaływanie kryzysu może być bardzo różne. Jednym z czynników mogących przyczynić się do recesji gospodarczej mogą być niekorzystne zmiany demograficzne, a wśród nich starzenie się społeczeństwa. Starzenie się może powodować wiele negatywnych konsekwencji, jak chociażby problemy na rynku pracy wynikające ze spadku odsetka osób w wieku produkcyjnym, problemy w obszarze systemu emerytalno-rentowego, polegające na wzroście wpłacanych świadczeń w stosunku do wielkości wpływów. Starzenie się społeczeństwa jest faktem o którym demografowie wypowiadają się w sposób jednoznaczny. Z punktu widzenia ekonomicznego ważne jest aby ten stan rzeczy obrócić w szansę. Odpowiedzią na problemy starzenia się może być koncepcja srebrnej gospodarki, postulująca podejmowanie działań w kierunku zaspokajania potrzeb starszej części społeczeństwa poprzez oferowanie im dóbr i usług, których potrzebują, a z drugiej strony zwracająca uwagę na konieczność zawodowego i społecznego zagospodarowania seniorów. Celem niniejszej pracy jest ukazanie możliwości wykorzystania postulatów srebrnej gospodarki do łagodzenia pojawiających się w gospodarce stanów recesji. W ramach rozważań przybliżono naturę kryzysów gospodarczych, istotę trendu srebrnej gospodarki, a w dalszej kolejności przeprowadzono analizę konsekwencji starzenia się z perspektywy rynku pracy. Dociekania przeprowadzono metodą desk research.

Słowa kluczowe: starzenie się społeczeństwa, srebrna gospodarka, kryzys demograficzny, kryzys gospodarczy.

KOD JEL: J11, J14, O11, O160

The role of the silver economy in the process of mitigating the effects of the economic crisis

Abstract

Economic crises are inherent to the functioning of the free market economy. However, every economic crisis different in some respect from one another, due to the fact that there are many factors that cause this phenomenon. In addition, the course and the impact of the crisis can be very different. One of the factors that may contribute to the economic recession may be disadvantageous demographic changes, including aging population. Aging can cause many negative consequences, like the labor market problems resulting from a decrease in the proportion of people in working age, the problems in the pension (retirement) system, resulting from the growth of outgoing transfers in relation to the size of transfers feeding the system. Aging of societies in developed countries is the fact demographers speak clearly about for two last decades. From the economic point of view, it is important to turn this situation of threat into an opportunity. The answer to the demographic changes can be the concept of silver economy, that postulates taking action towards satisfying the needs of the older part of the society by offering goods and services they need, while giving attention to

the necessity of professional and social development of seniors beneficial to the society, on the other hand. The aim of this paper is to show the possibility of using silver economy to mitigate economic recession in its early stage. The paper also highlights the nature of economic crises, the essence of silver trend of the economy, followed by an analysis of the impact of aging from the perspective of the labor market. Desk research investigations are performed by of the author.

Keywords: aging, silver economy, demographic crisis, economic crisis.

JEL CLASSIFICATION: J11, J14, O11, O160

Wstęp

Uwzględnianie w polityce gospodarczej zmian demograficznych zachodzących we współczesnym świecie, takich jak starzenie się czy depopulacja jest koniecznością. Przeobrażenia demograficzne na skutek choćby migracji, zmian zachodzących w modelach rodzin, spadek współczynnika dzietności mają określone konsekwencje dla kondycji gospodarki. W niniejszej pracy skoncentrowano się na zjawisku starzenia się populacji i wynikających z tego skutków ekonomicznych. Wzrost liczby ludności w wieku okołoprodukcyjnym i poprodukcyjnym może mieć istotny negatywny wpływ na gospodarkę poprzez ograniczenie wzrostu gospodarczego, wzrost wydatków budżetowych na świadczenia emerytalne i rentowe oraz inne cele socjalne. Uwzględnianie trendów demograficznych w decyzjach i działaniach gospodarczych może także przyczynić się do zmniejszenia negatywnych konsekwencji starzenia się, a nawet poprawić sytuację ekonomiczną kraju. Odpowiedzią na zmieniające się proporcje demograficzne i ich wpływ na gospodarkę mogą być postulaty srebrnej gospodarki.

Jak pisze S. Golinowska: „Na tle tych głównych kierunków strategicznego myślenia o przyszłych problemach i czynnikach rozwoju wykluwa się refleksja o wykorzystaniu starzenia się populacji do takiego ukierunkowania rozwoju, w którym zmiana struktury potrzeb ludności oraz pewien wzrost aktywności mogłyby się stać źródłem postępu i wzrostu gospodarczego” (Golinowska 2011, s. 76). Zatem należy stwierdzić, że postulaty srebrnej gospodarki mogą być korzystne dla gospodarki nie tylko jako przejaw troski o seniorów i ich potrzeby, ale także z powodów ekonomicznych.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie możliwości łagodzenia stanów kryzysu i dekonunktury wynikających z negatywnych następstw procesu starzenia się populacji, poprzez wykorzystanie postulatów srebrnej gospodarki. W pracy skoncentrowano się głównie na konsekwencjach przemian demograficznych dla funkcjonowania rynku pracy. Artykuł ponadto stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy działania na rzecz zwiększenia aktywizacji

zawodowej osób starszych mogą przyczynić się do łagodzenia sytuacji kryzysowych powodowanych czynnikami demograficznymi.

Kryzysy gospodarcze i ich natura

Należy stwierdzić, że kryzysy finansowo-gospodarcze mają bardzo różną etiologię. Przyczyn upatruje się głównie w kwestiach stricte związanych z problemami gospodarczymi, jak chociażby kryzysy wywołane nadprodukcją, kryzysy zadłużeniowe czy kryzysy na rynku bankowym. Kryzysy mogą mieć różne nasilenie, może w ich efekcie dochodzić do spowolnienia gospodarczego, a może także dojść do krachu, załamania czy zapaści gospodarczej. Z ekonomicznego punktu widzenia kryzys gospodarczy jest zjawiskiem naturalnym, związanym ściśle z istotą gospodarki rynkowej (Bochenek 2012, s. 148). Tym niemniej, w zależności od wyznawanego nurtu, przyczyny go wywołujące mogą być zróżnicowane.

W literaturze fachowej kryzys gospodarczy nie jest jednoznacznie pojmowany. W celu ukazania widocznych różnic w sposobie definiowania tego zjawiska w dalszej części przeanalizowano kilka wybranych definicji. Polski ekonomista O. Lange interpretował kryzys jako poważne zakłócenie równowagi gospodarczej (Lange 1976, s. 674). Współcześni ekonomiści G. Mankiw i M. P. Taylor określili kryzys jako okres, w którym silnie spada wielkość produkcji w ujęciu realnym oraz dochody ludności, a także rośnie bezrobocie (Mankiw, Taylor 2009, s. 301). Według wspomnianych ekonomistów synonimem kryzysu jest depresja. Z kolei W. Siwiński pisze, że „kryzysy stanowią skutek dysproporcji narastających w trakcie rozwoju, jednocześnie specyficznych dla danego kryzysu. Są one rezultatem różnorodnych przyczyn szczegółowych, które najogólniej można zaklasyfikować jako przyczyny popytowe i podażowe” (Siwiński 2011, s. 12).

Obok oczywistych negatywnych konsekwencji kryzysów gospodarczych, wielu ekonomistów jest zgodnych co do tego, że działają one porządkująco i oczyszczająco na gospodarkę, weryfikując poszczególne koncepcje (Morawski 2003, s. 14).

Tabela 1. Dynamika wolumenu PKB w latach 2005-2014

Lata	Produkt Krajowy Brutto (analogiczny okres roku poprzedniego=100)				
	I kwartał	II kwartał	III kwartał	IV kwartał	I-IV kwartał
2005	102,4	103,2	104,3	104,4	103,6
2006	105,4	106,3	106,6	106,6	106,2
2007	107,5	106,6	106,6	106,6	106,8
2008	106,2	106,0	105,1	103,0	105,0
2009	101,5	101,9	102,7	104,2	102,6
2010	102,1	103,6	104,0	104,8	103,7
2011	104,6	104,5	104,8	105,1	104,8
2012	103,7	102,2	101,3	100,2	101,8
2013	100,5	100,7	102,3	103,0	101,7
2014	103,4	103,5	103,3	103,1	103,3

Źródło: Rachunki kwartalne PKB w latach 2004-2008, GUS, Warszawa 2009, http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/rn_rachunki_kw_pkb_2004-2008.pdf; Rachunki kwartalne PKB w latach 2009-2014, GUS, Warszawa 2015, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/kwartalne-rachunki-narodowe/rachunki-kwartalne-produktu-krajowego-brutto-w-latach-2009-2014,6,9.html>

W tabeli 1 zamieszczono dynamikę PKB w Polsce w latach 2005-2014 z której wynika, że w tym krótkim analizowanym okresie był czas lepszej i gorszej koniunktury. Różnica w dynamice PKB w badanym okresie maksymalnie wynosiła 5% (rok 2007 i 2013). Dokonując analizy danych trzeba pamiętać o analizie światowej sytuacji gospodarczej, gdyż na skutek międzynarodowych powiązań gospodarczych często dochodzi do transmisji zjawisk kryzysowych.

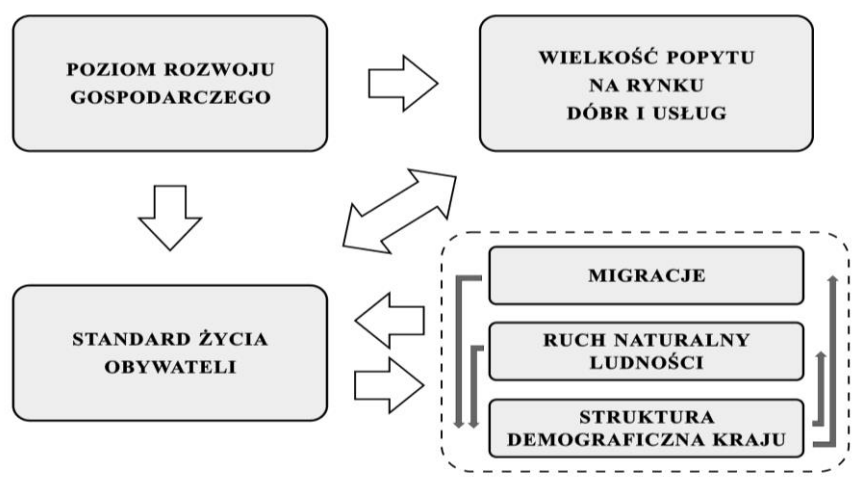
Cykliczny przebieg gospodarki rynkowej unaocznia fakt, że kryzys gospodarczy jest wpisany w jej naturę, zaś katalog sposobów na wychodzenie z kryzysu także nie jest zamknięty. W efekcie globalizacji mamy do czynienia we współczesnej gospodarce światowej z występowaniem sieci powiązań między krajami, co implikuje fakt, iż recesja w jednym kraju przenosi się na inne kraje.

W drugiej połowie XX wieku dość istotnie zmieniła się sytuacja demograficzna zarówno w Europie, jak i na świecie. Obserwuje się wyraźny wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego, wzrost wskaźnika przeciętnego dalszego trwania życia, wzrost wskaźnika starości (mediana wieku). Zmiany te dotyczą także Polski, choć na tle innych państw europejskich Polska demografia przedstawia się nieco lepiej. Jednakże wspomniane zmiany nie pozostają bez wpływu na sytuację gospodarczą kraju. Koniunktura gospodarki zależna jest m.in. od kwestii związanych z sytuacją na rynku pracy, a w tym od liczby aktywnych zawodowo, liczby osób w wieku produkcyjnym, wielkości i struktury zatrudnienia, kompetencji i kwalifikacji siły roboczej. Wzrastająca liczba osób w wieku 50+ oraz rosnąca

liczba osób w wieku poprodukcyjnym przyczyniają się do coraz poważniejszych problemów natury ekonomicznej. Te problemy z jednej strony sprowadzają się do wzrastającego wskaźnika bezrobocia wśród aktywnych zawodowo w wieku niemobilnym, który to problem wymaga interwencji ze strony państwa. Interwencja ta z kolei oznacza wzrost wydatków publicznych. Z drugiej strony starzenie się społeczeństwa sprawia, że kurczą się potencjalne zasoby pracy, co generuje komplikacje w postaci problemów z systemem emerytalno-rentowym. Z uwagi na to należy stwierdzić, że zmienne demograficzne mogą przyczyniać się do powstawania problemów o charakterze gospodarczym.

Jak zauważa K. Zimnoch „starzenie się społeczeństw staje się, niewątpliwie, współczesną granicą wzrostu gospodarczego. Kurczą się zasoby pracy to w konsekwencji: słabnące tempo wzrostu PKB i PKB *per capita*, problemy wywiązywania się państwa z umów zabezpieczenia społecznego, osłabienie rynków finansowych, dalszy wzrost wydatków publicznych” (Zimnoch 2012, s. 26). Interesujące wnioski płyną także z raportu „Przemiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa: konsekwencje dla lokalnych rynków pracy w Polsce”, w którym stwierdzono, iż zjawisko starzenia się społeczeństwa stwarza w rzeczywistości nowe możliwości dla rozwoju gospodarki w regionie (Przemiany ... 2013).

Rysunek 1. Sieć powiązań między rozwojem gospodarczym a zjawiskami demograficznymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Śleszyński 2009).

Jak wynika z rysunku 1 poziom rozwoju gospodarczego utożsamiany z poziomem życia obywateli jest powiązany ze zmiennymi o charakterze demograficznym. Wielkość migracji, czynniki wpływające na ruch naturalny ludności, czy w końcu struktura demograficzna kraju w sposób bezpośredni oddziałują na standard życia obywateli i tym samym determinują wielkość popytu konsumpcyjnego.

Srebrna gospodarka

Srebrna gospodarka (*silver economy*) jest koncepcją ekonomiczną polegającą na wykorzystaniu potencjału drzemiącego w starszej wiekowo części populacji poprzez ich aktywizację społeczno-zawodową, a także na działaniach których celem jest dążenie do jak najbardziej efektywnego zaspokojenia potrzeb osób starszych poprzez oferowanie im dóbr i usług, których potrzebują. Oznacza to, że srebrna gospodarka z jednej strony stanowi dla państwa szansę na poprawę stanu koniunktury na skutek zaangażowania do zasobów pracy, grupy, która z racji wieku może być wykwalifikowana i doświadczona. Dodatkowo możliwe są pozytywne skutki prowadzenia polityki wydłużania aktywności zawodowej w efekcie podwyższania wieku emerytalnego oraz zachęcania osób starszych do większej aktywności w sferach społecznych. Z drugiej strony polityka senioralna ma także na celu rozbudowę sektora usługowo-produkcyjnego nastawionego na zaspakajanie potrzeb seniorów, którzy dysponują określoną siłą nabywczą. Stwarza to nowe możliwości dla rozwijania przedsiębiorczości i tworzenia nowych miejsc pracy, w szczególności w sektorze usługowym. S. Golinowska stwierdza także, że: „W koncepcji srebrnej gospodarki uwaga jest skoncentrowana z jednej strony na potrzebach i popycie starszej populacji, a z drugiej – na jej cechach, które można by i należy wykorzystać do większej aktywizacji i samodzielności” (Golinowska 2011, s. 76).

Srebrna gospodarka jest więc trendem, który stwarza realne szanse na złagodzenie skutków problemów gospodarczych powodowanych zmianami demograficznymi polegającymi na wzroście liczby osób w wieku niemobilnym i poprodukcyjnym.

Jak wynika z oszacowań AT Kearney światowe wydatki konsumentów w wieku 60+ wyniosą w 2015 roku ok. 15 bln dolarów, a dla porównania w 2010 roku wydali oni ok. 8 bln dolarów (Rożyński 2011). Taki stan rzeczy pozwala dostrzec ogromny potencjał ekonomiczny w grupie seniorów. Powinno to stanowić silny impuls dla rządów, których polityka komunikacyjna ze społeczeństwem powinna polegać m.in. na wskazywaniu wyraźnych trendów i kierunków rozwoju dla prowadzących działalność gospodarczą. Dodatkowo, rozwój sektora usługowo-produkcyjnego, który posiadałby ofertę dedykowaną osobom starszym również z punktu widzenia potencjalnych dochodów budżetowych jest kwestią wymagającą zaangażowania władz.

Srebrna gospodarka może pobudzać rozwój gałęzi rynku, które wiążą się bezpośrednio i pośrednio z rosnącą dynamiką starzenia się. Do branż tych Enste, Naegele i Leve (2008, s. 330-331) zaliczają m.in.:

- technologie informacyjne (IT) w lecznictwie;
- adaptację mieszkań i usług ułatwiających życie, opartych przede wszystkim na IT;
- samodzielnego życia w oparciu o rosnące wykorzystanie IT;
- dziedziny gerontologicznie istotne dla ekonomii zdrowia, w tym technologie medyczne i e-zdrowie, technologie wspierające słuch i wzrok, protetyka i ortopedia;
- edukację i kulturę jako odpowiedź na chęć rozwoju i zagospodarowania wolnego czasu;
- IT i media w połączeniu z medycyną, promowaniem niezależności i bezpieczeństwa;
- robotykę usług połączoną z promocją samodzielnego życia w przypadku osób starszych ciężkich schorzeniach;
- mobilność i promowanie jej elementów, np. bezpieczeństwa ruchu samochodowego;
- wypoczynek, podróże, kultura, komunikacja i rozrywka;
- *fitness* i *wellness* jako odpowiedź na pobudzanie świadomości zdrowego stylu życia;
- odzież i modę jako przejaw dążenia do integracji społecznej;
- usługi ułatwiające funkcjonowanie na co dzień i inne prace domowe;
- ubezpieczenia odnoszące się głównie do form ryzyka typowych dla starszych osób;
- usługi finansowe zwłaszcza w dziedzinie ochrony kapitału, zachowania majątku i zapobiegania utracie oszczędności.

Wymienione segmenty gospodarki oprócz tego, że mogą pozytywnie wpłynąć na poprawę jakości życia osób starszych to mogą także zwiększyć zatrudnienie, zarówno wśród starszych pracowników, jako lepiej rozumiejących problemy i potrzeby „siwych” konsumentów, jak i wspierać zatrudnienie osób młodych, szczególnie w branżach wykorzystujących nowoczesne technologie.

W ramach projektu PEOPLE „Innovation for Societal Change” wdrażanego w oparciu o INTERREG IVC przez siedem europejskich regionów (w tym przez Małopolskę) poszukiwano możliwości rozwinięcia nowych form zatrudnienia i poprawy dobrobytu oraz zwiększenia spójności w obliczu zachodzących na świecie zmian społecznych i demograficznych. Jednym z kluczowych tematów którym się zajmowano w ramach PEOPLE była silver economy. Uznano, że srebrna gospodarka powinna być skoncentrowana na trzech najważniejszych kwestiach (*Innovation ...*):

1. Zwiększenie wskaźnika zatrudnienia starszych pracowników poprzez zatrzymanie ich na rynku pracy oraz powrót dotychczas niepracujących seniorów do zasobów siły roboczej.
2. Wsparcie biznesowe dostosowane dla i przez osoby starsze do promowania samozatrudnienia oraz kompleksowe doradztwo świadczone na rzecz nowopowstałych firm przez emerytowanych profesjonalistów.

3. Wzmocnienie rosnącej roli osób starszych jako konsumentów i usługobiorców z korzyścią dla lokalnej i regionalnej gospodarki oraz dla samych seniorów.

Konsekwencje starzenia się z perspektywy rynku pracy

Z zapisów zawartych w Konstytucji RP wynika jasno, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Oznacza to więc, że przyczyną dyskryminacji nie może być również wiek (art. 32 ust. 2 Konstytucji RP). Artykuł 11 Kodeksu pracy (*Kodeks...*) także uznaje za niedopuszczalny jakiegokolwiek przejaw dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na wiek. Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek ustawodawca zawarł także w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Ta pobieżna analiza krajowych aktów prawnych pokazuje, że z mocy prawa przejawy *ageizmu* są zabronione lub co najmniej niedopuszczalne.

W ramach dyskusji zorganizowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego we współpracy z OECD na temat konsekwencji przemian demograficznych dla rynku pracy w której wzięli udział międzynarodowi i krajowi eksperci oraz przedstawiciele samorządów stwierdzono m.in., iż: „...istnieje potrzeba wdrożenia, przede wszystkim w przedsiębiorstwach, programów w zakresie zarządzania wiekiem, projektów współpracy międzypokoleniowej, instrumentów takich jak mentoring, coaching oraz programów zachęcających do prowadzenia zdrowego trybu życia, które będą miały na celu promowanie starszych pracowników jako cennych zasobów ludzkich dla pracodawców, których wiedza i posiadane umiejętności zawodowe mogą być przekazywane osobom młodszym w miejscu pracy” (*Przemiany ...*, 2013).

W procesie aktywizacji zawodowej osób w wieku około emerytalnym dużą rolę należy przypisać czynnikom, które wpływają na bierność tych osób. Jednym z bardziej istotnych elementów wpływających negatywnie na wzrost aktywności zawodowej osób starszych, oprócz złego stanu zdrowia jest świadczenie przez nich pomocy na rzecz członków swojej rodziny wymagających tej pomocy (np. opieka nad rodzicami w sędziwym wieku, niepełnosprawność czy choroba małżonka, opieka nad wnukami). Jak pokazują badania przeprowadzone wśród populacji w wieku okołoemerytalnym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej więcej niż połowa osób z badanej populacji wykazywała się biernością, przy czym większy odsetek biernych zawodowo wystąpił wśród osób ubezpieczonych w ZUS niż w KRUS. Z badań wynika także, że udział ludności biernej zawodowo rośnie wraz z wiekiem w obu grupach ubezpieczonych, lecz proces dezaktywizacji zawodowej osób

ubezpieczonych w KRUS jest wolniejszy (*Sprawowanie...* 2008). Taki stan rzeczy oznacza, że działania aktywizacyjne powinny być przede wszystkim ukierunkowane na aktywizowanie osób ubezpieczonych w ZUS-ie.

Trudno nie zgodzić się z P. Kubickim, który stwierdza, że w Polsce mamy do czynienia zarówno z dyskryminacją, jak i autodyskryminacją osób starszych na rynku pracy, a osiągnięcie wieku emerytalnego, mimo iż przez wielu seniorów bardzo oczekiwane, jest jednocześnie czynnikiem eliminującym ich z rynku pracy. Przejawy autodyskryminacji wiążą się m.in. z subiektywną oceną przydatności do pracy, znajomości nowoczesnych technologii czy stanu zdrowia. Wymienione czynniki mogą odgrywać dużą rolę w procesie autoaktywizacji osób w wieku około emerytalnym (Kubicki).

Osoby starsze zaliczane są do grup społecznych, które są szczególnie podatne na wykluczenie społeczne. Zdaniem S. Golinowskiej wynika to z trzech zasadniczych tendencji (Golinowska 2013, s. 196):

1. wychodzenia z rynku pracy i oparcia dalszej egzystencji na świadczeniach emerytalnych,
2. pogorszenia stanu zdrowia, co skutkuje wzrostem znaczenia dostępności do opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej (w tym paliatywnej) oraz wzrostem wydatków na służbę zdrowia,
3. zmian w życiu rodzinnym (np. faza pustego gniazda, odejście małżonka, samotność).

Do wymienionych wyżej głównych tendencji przyczyniających się do wykluczenia społecznego seniorów należałoby zaliczyć jeszcze bardzo istotne zmiany zachodzące w modelach rodzin. Chodzi tu o odchodzenie od modelu polegającego na sprawowaniu opieki nad starzejącymi się rodzicami na rzecz przekazywania ich pod opiekę instytucjonalną. Z kolei instytucje opiekuńcze w Polskich warunkach słabo funkcjonują, a co ważniejsze jest ich zdecydowanie zbyt mało w porównaniu do potrzeb, ponadto korzystanie z ich usług często pozostaje w sprzeczności z możliwościami ekonomicznymi seniorów i ich rodzin.

Konstytucja RP stanowi, że osoby starsze mają prawo do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego (art. 67 pkt 1), a także, że władze gwarantują im dostęp do szczególnej opieki zdrowotnej (art. 68 pkt 3). Zapisy te wskazują na to, że seniorzy przez ustawodawcę zostali potraktowani w sposób szczególny i przypisano im pewne dodatkowe przywileje, podobnie jak innym grupom społecznym narażonym na wykluczenie społeczne, ubóstwo czy będące w szczególnej sytuacji (np. osoby niepełnosprawne, kobiety w ciąży, dzieci). Prawo do określonych usług niestety nie gwarantuje faktu ich uzyskania, lub uzyskania ich na wysokim poziomie jakościowym. A w przypadku seniorów nielimitowany

dostęp do opieki zdrowotnej jest kwestią kluczową, tak jak podstawową sprawą jest niezależność finansowa w postaci prawa do emerytury.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 2 prognozowana liczba ludności w wieku poprodukcyjnym istotnie wzrasta na przestrzeni analizowanego okresu. Tym niemniej wart odnotowania jest fakt dużej rozbieżności w prognozowanych wynikach wówczas, gdy uwzględnia się kwestię wydłużenia wieku emerytalnego. Na skutek tego działania, np. w grupie osób w wieku poprodukcyjnym w 2050 roku (po zakończeniu okresu zmian dotyczących ustawowego wieku emerytalnego) według prognozy różnica wyniesie blisko 25%. Oznacza to, że ok. 2,5 mln osób będzie w tym czasie ciągle w okresie aktywności zawodowej.

Tabela 2. Prognozowana liczba ludności według ekonomicznych grup wieku uwzględniająca „stary” i „nowy” wiek emerytalny

Wiek	Lata				
	2013	2020	2035	2050	2050 2013=100
Przedprodukcyjny 0-17	6 995	6733	5568	4963	71,0
Produkcyjny mobilny 18-44	15 338	14219	10725	9331	60,8
Produkcyjny niemobilny 45-59/64	9 084	8568	9990	7252	79,8
Produkcyjny niemobilny „ruchomy”*	9 210	9601	11844	9717	105,5
Poprodukcyjny 60+/65+	7078	8617	10193	12404	175,3
Poprodukcyjny „ruchomy”*	6952	7585	8340	9939	143,0

*Określenie „ruchomy” odnosi się do zmieniającego się – przesuwanego wzwyż, aż do osiągnięcia 67 lat – wieku emerytalnego, stąd granice przedziałów wieku w klasyfikacji wieku niemobilnego i poprodukcyjnego nie są stałe. W przypadku mężczyzn nastąpi to w 2020 roku, zaś kobiet w 2040 roku.

Źródło: Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050, GUS, Warszawa 2014, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-osob-starszych-i-konsekwencje-starzenia-sie-ludnosc-polski-w-swietle-prognozy-na-lata-2014-2050,18,1.html>

Mimo, iż z prognoz demograficznych dla Polski wynika, że ludności w wieku poprodukcyjnym będzie przybywało, to analiza ludności z punktu widzenia przeciętnej liczby emerytów i rencistów wykazuje nieznaczny spadek od 2010 roku. Fakt ten niekoniecznie jednak jest zaprzeczeniem wspomnianych trendów demograficznych lecz raczej ważnych zmian zachodzących w Polsce w odniesieniu do systemu przyznawania rent i emerytur. System ten jest w ostatnich latach znacznie bardziej rygorystyczny w stosunku do osób ubiegających się o przyznanie renty a także na skutek ustawowego wydłużenia wieku emerytalnego liczba emerytów nieznacznie zmalała (tabela 3).

Tabela 3. Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów w latach 2005-2013 według instytucji wypłacających (w tys. osób)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
POLSKA, w tym:	9169	9151	9189	9257	9332	9243	9124	9027	8952
Pozarolniczy system ubezpieczeń społecznych	7524	7565	7659	7779	7907	7869	7797	7742	7706
KRUS	1645	1586	1530	1478	1426	1375	1327	1286	1246

Źródło: Emerytury i renty w 2013 r., GUS, Warszawa 2013, http://stat.gov.pl/download/gfx/.../pl/.../wz_emerytury_i_renty_w_2013.pdf [data dostępu: 20.02.2015]

Podsumowanie

Podejmowanie działań stymulujących osoby starsze do aktywności zawodowej stwarza możliwości przynajmniej częściowego złagodzenia przewidywanych negatywnych skutków dla gospodarek, wynikających z postępującego procesu starzenia się. Wydłużanie okresu aktywności zawodowej według wielu polityków i ekonomistów jest sprawą konieczną, aby w przyszłości uniknąć m.in. krachu systemu ubezpieczeń społecznych. Wydaje się jednak, że sprawą niezwykle istotną jest szukanie sposobów i wdrażanie pomysłów na zagospodarowanie zasobów pracy w wieku okołoemerytalnym. Aktywizowanie takich osób może być dla nich samych szansą na to, aby jesień życia spędzić w czynny sposób, realizując swoje plany, udzielając się społecznie, pełniąc ważną rolę w formowaniu więzi i dialogu międzypokoleniowego.

Srebrna gospodarka jako nowa koncepcja ekonomiczna, której celem jest m.in. zwrócenie uwagi na potrzeby osób starszych stwarza możliwości dla rozwijania działalności gospodarczej, świadczenia działalności usługowej z myślą o seniorach. Dzięki temu możliwe jest wspieranie innowacyjności, wzrostu i rozwoju gospodarczego. Srebrna gospodarka może „oferować” miejsca pracy zarówno osobom młodym, jak i dojrzałym wiekowo zasobom pracy. Obsługa segmentu osób starszych wymaga często odpowiedniego podejścia i znajomości sposobu myślenia seniorów.

Gospodarka senioralna stwarza możliwości uzyskania ekonomicznych korzyści ze zjawiska, które według demografów jest nieuchronne. Wzrost aktywności zawodowej starszych zasobów pracy z jednej strony może dodatnio wpłynąć na wysokość PKB i wzrost poziomu dobrobytu, a drugiej strony zmniejszająco na realne wydatki budżetowe na świadczenia socjalne i emerytalno-rentowe.

Bibliografia

1. Bochenek M., *Rozważania historyczno-semantyczne na temat kryzysów ekonomicznych*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, 2012, *Ekonomia* XLIII nr 2, http://www.aunc.ekonomia.umk.pl/Pliki/2012/11_Bochenek.pdf
2. *Emerytury i renty w 2013 r.*, GUS, Warszawa 2013, http://stat.gov.pl/download/gfx/.../pl/.../wz_emerytury_i_renty_w_2013.pdf [data dostępu: 20.02.2015].
3. Enste P., Naegele G., Leve V., *The Discovery and Development of the Silver Market in Germany*, [w:] F. Kohlbacher, C. Herstatt (eds.), *The Silver Market Phenomenon. Business Opportunities in an Era of Demographic Change*, Springer, Heidelberg 2008.
4. Golinowska S., „Srebrna gospodarka” i miejsce w niej sektora zdrowotnego. *Koncepcja i regionalne przykłady zastosowania*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie”, 2011, vol. 1, http://www.wuj.pl/UserFiles/File/Zdrowie%20Publiczne_1_2011/Zdrowie%20Publiczne_1_2011_5.pdf [data dostępu: 27.02.2015].
5. Golinowska S., *Spójność społeczna*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2013, *Innovation for Societal Change*, Projekt PEOPLE, <http://www.peopleproject.eu/wiki/PEOPLE%20WIKIS/www/mainSpace/files/SO3%20Final%20report.pdf> [data dostępu: 12.02.2015].
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm..
7. Kotowska I., Wóycicka I. (red.), *Sprawowanie opieki oraz inne uwarunkowania podnoszenia aktywności zawodowej osób w starszym wieku produkcyjnym. Raport z badań*, MPiPS, Warszawa 2008.
8. http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Raporty/Sprawowanie_opieki.pdf, [data dostępu: 25.02.2015].
9. Kubicki P., *Ubóstwo i wykluczenie społeczne osób starszych, Ekspertyza przygotowana w ramach projektu „EAPN Polska – razem na rzecz Europy Socjalnej”*, http://www.academia.edu/3483209/Ubostwo_i_wykluczenie_spoleczne_osob_starszych [data dostępu: 27.02.2015].
10. Lange O., *Dziela*, t. 5, PWE – PAN, Warszawa 1976.
11. Mankiw G., Taylor M.P., *Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2009.

12. Morawski W., *Kronika kryzysów gospodarczych*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2003.
13. *Przemiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa: konsekwencje dla lokalnych rynków pracy w Polsce* (2013), OECD, LEED,
http://pokl.wup.lodz.pl/images/pliki/raporty/lokalne_scenariusze_zmian_demograficznych_oecd_leed.pdf [21.02.2015].
14. *Rachunki kwartalne PKB w latach 2004-2008*, GUS, Warszawa 2009,
http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/rn_rachunki_kw_pkb_2004-2008.pdf
15. *Rachunki kwartalne PKB w latach 2009-2014*, GUS, Warszawa 2015,
<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/kwartalne-rachunki-narodowe/rachunki-kwartalne-produktu-krajowego-brutto-w-latach-2009-2014,6,9.html>
16. Rożyński P., *Senior, klient w Polsce niedoceniony*, „Gazeta Prawna”, 4.11.2011,
http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/563007,senior_klient_w_polsce_niedoceniony.html,3 [data dostępu: 19.02.2015]
17. Siwiński W., *Globalny kryzys gospodarczy i jego implikacje dla polityki pieniężnej*, „Master of Business Administration”, 2011, nr 2 (112).
18. *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014-2050*, GUS, Warszawa 2014,
<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-osob-starszych-i-konsekwencje-starzenia-sie-ludnoscipolski-w-swietle-prognozy-na-lata-2014-2050,18,1.html>
19. Śleszyński P., *Znaczenie przemian demograficznych w przestrzeni Polski dla rozwoju gospodarczego*, Warszawa 2009,
http://www.igipz.pan.pl/tl_files/igipz/ZGMiL/osoby/sleszynski/005_Sleszynski_ZNACZENIE_PRZEMIAN.pdf
20. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. 2011 nr 144 poz. 855).
21. Zimnoch K., *Starzenie się i srebrna gospodarka w uwarunkowaniach rozwojowych Podlasia*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, 2013, nr 4 (64),
http://optimum.uwb.edu.pl/wp-content/uploads/numery_pdf/64_Optimum_4_2013.pdf